

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.5.57>

УДК 338.48

В. О. Бойко,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу, Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Кропивницький*

ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0002-8032-5731>

РОЗВИТОК СОЛІДАРНОГО ТУРИЗМУ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

V. Boiko,

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Hotel, Restaurant and Tourism Business,
Kherson State Agrarian and Economic University, Kherson /Kropyvnytskyi*

DEVELOPMENT OF SOLIDARITY TOURISM DURING THE WARTIME IN UKRAINE

Наскрізною тенденцією у сучасному світі стає розвиток солідарного туризму, який базується на принципах співпраці, взаємодопомоги та взаєморозуміння між туристами та місцевими спільнотами. Україна, як країна з багатою культурною спадщиною та мальовничими природними ландшафтами, не залишається осторонь цього явища. Створення ініціатив та проєктів, спрямованих на розвиток солідарного туризму в Україні, став активно розвиватися під час повномасштабного вторгнення рф. Метою

даного дослідження став аналіз розвитку солідарного туризму та його потенціал під час війни в Україні. У статті досліджується поточний стан розвитку солідарного туризму в Україні, а також виділяються ключові напрями та приклади успішних ініціатив у цій сфері. Відображено основні принципи солідарного туризму. Дослідження базується на аналізі літературних джерел та інформації, що надана місцевими організаціями та владними структурами в інтернет-ресурсах. Результати дослідження сприятимуть кращому розумінню потенціалу солідарного туризму в Україні та розробці стратегій для подальшого його розвитку.

The development of solidarity tourism based on the principles of cooperation, mutual assistance and understanding between tourists and local communities has become a cross-cutting trend in today's world. Ukraine as a country with rich cultural heritage and picturesque natural landscapes does not stay aside from this phenomenon. Creation of initiatives and projects aimed at the development of solidarity tourism in Ukraine has begun to actively develop during Russian federation's full-scale invasion. The purpose of this research was to analyze the development of solidarity tourism and its potential during the wartime in Ukraine. The importance of solidarity tourism cannot be overrated. This form of travelling opens opportunities for active participation in the development of local communities, support of environmental and social initiatives, preservation of cultural heritage and promotion of intercultural understanding. Solidarity tourism creates a mechanism which brings tourists closer to the local population contributing to mutual exchange of knowledge and experience. It is important to understand that solidarity tourism does not only enrich tourists' travel experience, but also has a considerable social and environmental impact on local communities. Involvement of local citizens in decision-making and sharing benefits from tourism assists in ensuring sustainability and steady development. This approach to travelling improves not only tourist experience, but also the quality of life and well-being of local communities. The study analyzes the current state of the development of solidarity tourism in Ukraine and

identifies the key directions and examples of successful initiatives in this area. It also elucidates the main principles of solidarity tourism. The research is based on the analysis of publications and information given by local organizations and authority agencies in online resources. The research results will contribute to a better understanding of the potential of solidarity tourism in Ukraine and the development of strategies for its further growth.

Ключові слова: *туристична сфера, солідарний туризм, туристичні маршрути, безпека, місцеві надавачі послуг, соціальна підтримка, сприяння місцевій економіці*

Keywords: *tourism industry, solidarity tourism, tourist routs, safety, local service providers, social support, promotion of local economy*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Повномасштабне російське вторгнення значно змінили ситуацію у сфері туризму в Україні. Туристичні локації та регіони, що знаходяться у зоні конфлікту втратили свою привабливість для відвідувачів і стали менш доступними через обмеження безпеки. Туристичні компанії почали шукати нові шляхи залучення клієнтів, пристосовувати свої послуги до зміни обставин шляхом пропозиції туристичних маршрутів у більш безпечні регіони, а також розвитку альтернативних форм туризму. Зокрема, з'явилися нові для нас напрями туризму, такі як волонтерський і солідарний. Солідарний туризм може виявитися ефективним способом міжнародної підтримки та допомоги нашим збройним силам. Ця форма туризму передбачає допомогу країні, що переживає конфлікт, шляхом відвідування та підтримки місцевих підприємств, готелів, ресторанів та інших підприємств, що допомагає зберегти робочі місця та збільшити доходи місцевого населення. Зміни, що відбуваються у сфері туризму під час воєнних дій свідчать про адаптивність та відкритість українського суспільства до нових реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою розвитку солідарного туризму займалися такі вітчизняні дослідники, зокрема, науковиця Чернега О.М. розглядає солідарний туризм як користування послугами виключно регіональної спрямованості, тобто розміщення у місцевих надавачів послуг, харчування в сімейних ресторанах та користування послугами тільки у мешканців громад з метою підтримки виключно регіональної локації [1].

Заваріка, Г. та Зеленко О. на реальних прикладах доводять що концепція сталого туризму в оновленій інтерпретації має і надалі проваджуватися на території України, адже вже проявлена соціальна відповідальність всіх стейкхолдерів галузі та їх соціальний діалог на міжнародному рівні стануть запорукою збереження та відновлення національної культурної спадщини України [2].

Іванова Л. та інші пропагують віртуальні тури, які поступово розвиваються як спеціальні маркетингові туристичні інструменти для створення та підвищення обізнаності про кризи, сприяння солідарності та надання гуманітарної допомоги [3]. Бойко В. у своїх дослідженнях висвітлює перспективи розвитку туристичного бізнесу в південному регіоні України у післявоєнний період, де туризм у всіх його проявах вважається одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки. Реалізація стратегії розвитку туристичної сфери, зокрема солідарного туризму, забезпечить зайнятість місцевого населення, додаткові робочі місця, завантаження готелів, ресторанів, проведення анімаційних заходів, створення сприятливих умов для залучення іноземного капіталу тощо [4-6].

Солідарний туризм у воєнний час має потенціал як важливий засіб підтримки та солідарності з країнами, що переживають конфлікт. Проте, його роль, можливості та виклики потребують подальшого дослідження для ефективного використання.

Формування цілей статті (постановка завдання). Проаналізувати розвиток солідарного туризму та його потенціал під час війни в Україні.

Виділити ключові напрями та приклади успішних ініціатив у цій сфері. Відобразити основні принципи солідарного туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Солідарний туризм (іноді називається також туризмом зі значним впливом) - це форма туризму, яка прагне сприяти сталому розвитку призначеного місця та враховувати інтереси місцевого населення. Основна ідея солідарного туризму полягає у тому, щоб забезпечити користь як туристам, так і спільноті та природному середовищу, уникнувши негативного його впливу на навколишнє середовище [7]. Солідарний туризм під час війни може бути особливим видом громадянського або гуманітарного заходу, спрямованим на підтримку і допомогу постраждалим під час військових конфліктів. Цей вид туризму передбачає відвідування конфліктних зон та регіонів, щоб надати допомогу, виразити підтримку та створити умови для відновлення та покращення життя місцевого населення [8].

Основними аспектами солідарного туризму під час війни може бути те, що туристи відвідують визволені території, щоб надати різного роду допомогу: психологічну, гуманітарну (роздавати продукти харчування, воду тощо), медичну та матеріальну. Туристи можуть також працювати над психологічною підтримкою жертв війни, особливо дітей і вразливих груп населення, проводячи різні психосоціальні програми та заняття. Солідарний туризм може допомогти привернути увагу світової спільноти до проблеми війни та сприяти розумінню і співпраці між різними країнами у допомозі постраждалій країні. Туристи можуть сприяти відновленню та розвитку постраждалих регіонів, підтримуючи проекти з відновлення інфраструктури, освіти, охорони здоров'я тощо. Важливим аспектом солідарного туризму в умовах війни є підвищення усвідомлення про конфлікт та його негативні наслідки серед громадян світу.

Проте важливо враховувати, що ситуація у прифронтових зонах може бути небезпечною, і туристи повинні дотримуватися всіх необхідних заходів безпеки та отримувати дозвіл на приїзд у місцевих органів влади, а також радитися з організаціями гуманітарної допомоги щодо нагальних потреб

населення. Також слід пам'ятати, що солідарний туризм під час війни повинен бути спрямований на допомогу і підтримку, а не на споживання або власне задоволення.

Усвідомлення важливості солідарного туризму народжується, коли розумієш, що ця форма подорожі спрямована на досягнення певних цілей, які виходять за межі туристичних задоволень (Рис.1).

Рис. 1. Основні принципи солідарного туризму включають

Джерело: сформовано автором

Солідарний туризм сприяє збереженню природних ресурсів і культурної місцевої спадщини. Залучає місцевих жителів до розвитку туристичних послуг, створюючи можливості для їхньої працевлаштування та підвищення рівня доходів. Туристи витрачають гроші на місцеві товари та послуги, що підтримує розвиток регіональної економіки. Солідарний туризм сприяє розподілу туристів по різних районах та сезонах, щоб уникнути перенаселення та зменшити негативний вплив на природу та місцеву спільноту. Підтримує освітні ініціативи, спрямовані на підвищення усвідомлення туристів щодо важливості збереження природи та культурних цінностей. Такі підходи до туризму стають все більше популярними в останні роки, оскільки суспільство все більше

усвідомлює важливість збереження природи та культурної спадщини і зокрема турботи про спільноти, які приймають туристів.

Сповідуючи концепцію солідарного туризму, на сьогодні існує дуже багато прикладів його прояву зі сторони інших країн. Мережі розміщення (Airbnb, готельні мережі, окремі готелі) запропонували у 2022 р. безкоштовне житло українським біженцям. Використовуючи наявні туристичні транспортні системи, Німеччина й Австрія запропонували безкоштовний проїзд для біженців через свої мережі державних залізниць; авіакомпанія Wizz Air – сто тисяч безкоштовних квитків на літаки для біженців; оператор високошвидкісної залізниці через тунель під Ла-Маншем Eurostar також дозволив біженцям подорожувати безкоштовно; міжнародна транспортна компанія Romfour безкоштовно здійснювала перевезення між кордоном і автобусними чи залізничними станціями; UBER здійснював безкоштовні поїздки між кордонами України й Польщі [9].

За даними дослідження Міжнародної організації з міграції (МОМ), вимушеними внутрішньо переміщеними особами стали понад 7 млн українців. Вони покинули свої домівки та вимушені були шукати прихистку в інших, відносно безпечних українських регіонах. Прикладами розвитку солідарного туризму стали наші легендарні люди та міста. Львів став одним із міст, які з початком вторгнення РФ, прийняли найбільшу кількість переселенців. Це місто стало не лише новою домівкою для понад 1 млн українців, а й потужним розподільчим гуманітарним хабом. Прийом такої великої кількості переселенців та надання їм притулку та підтримки свідчить про велику солідарність та готовність допомогти тим, хто опинився у складних ситуаціях. Львів, ставши розподільчим гуманітарним хабом, виконує важливу роль у координації гуманітарної допомоги, забезпеченні життєво важливих потреб та забезпеченні безпеки переселенців. Важливо відзначити також готовність і здатність міста швидко мобілізувати ресурси та координувати дії в умовах надзвичайної ситуації. Це показало, що важливість місцевих урядів та спільнот в управлінні кризовими ситуаціями надзвичайно велика, і спільна діяльність

може принести значний позитивний вплив на тих, хто опинився у складній ситуації.

Така ж ситуація була в Івано-Франківську. Місто стало прихистком для сотень тисяч переселенців, частина яких залишається там і досі. Це чудовий приклад взаємопідтримки та гуманітарної діяльності, де місто відіграє значну роль у прийомі та інтеграції переселенців, які опинилися у складних ситуаціях через війну. Було запроваджено безкоштовні курси української мови та надання соціальної підтримки особам з інвалідністю та людям у складних життєвих обставинах, що продемонструвало не лише гуманітарний підхід громадян міста, але й розуміння потреб та індивідуальних ситуацій кожної людини. Також було запущено соціальні їдальні, це дозволило забезпечити доступ до харчування за доступною ціною тим, хто опинився у складних фінансових обставинах через втрату майна або переселення. Мобілізація ресурсів місцевої влади та швидке надання допомоги свідчили про велику готовність та відповідальність міста перед громадянами.

У Мукачеві з початку війни почали активно працювати десятки волонтерів: шукали вільне житло серед місцевих жителів, збирали гуманітарну допомогу для ВПО тощо. Це ще один яскравий приклад того, як громадська активність та волонтерська діяльність можуть відігравати ключову роль у підтримці та допомозі людям під час кризових ситуацій. Створення списку акредитованих координаторів волонтерів в міській раді свідчило про важливість координації та співпраці між волонтерами та офіційними державними структурами. Це допомогло ефективно організовувати допомогу та забезпечити тих людей хто найбільше її потребує.

У невеликому місті Дубно, що на Рівненщині, важлива увага приділялася роботі з дітьми-переселенцями. Було організовано спортивні, розважальні та пізнавальні заходи для дітей-переселенців, що допомогло їм адаптуватися до нових умов та оточення, забезпечило їм можливість відволіктися від стресу та психологічних травм, що пов'язані з війною чи переміщенням. Безкоштовне надання дитячого харчування, засобів гігієни, одягу, взуття та продуктових

наборів для внутрішньо переміщених осіб продемонструвало велику гуманітарну та соціальну відповідальність місцевих влад та громади перед найбільш вразливими членами суспільства.

Ініціатива «Поруч» у Житомирі - дуже важлива та цінна програма, яка була спрямована на надання емоційної підтримки дітям, що постраждали внаслідок війни та конфліктів. Робота груп психологічної підтримки, арттерапія, майстер-класи, заняття спортом та розвиток здорового харчування - це інструменти, які допомагають дітям впоратися зі стресом, травмами та відновити психологічне благополуччя. Арттерапія ефективний метод для вираження та обробки емоцій для дітей, які мали жахливий досвід війни. Вона дозволила їм використовувати творчість як засіб самовираження та заспокоєння. Розвиток здорового харчування та заняття спортом також мають важливе значення для загального фізичного та психологічного здоров'я дітей, допомагаючи їм зберегти енергію та позитивний настрій. Такі програми не лише надають конкретну допомогу дітям у важкий час, але й сприяють їхньому відновленню та психологічному зростанню, створюючи сприятливі умови для їхнього подальшого розвитку та інтеграції в суспільство.

Ініціативи у Кропивницькому, були спрямовані на надання підтримки та допомоги переселенцям, це стало прикладом великодушності, співчуття та солідарності в умовах складних випробувань. Створення соціального гуртожитку та плани на будівництво нового житла для тих, хто втратив свій дім, віддзеркалили важливість готовності мешканців міста надати притулок та забезпечити місця для проживання тим, хто опинився у складних життєвих обставинах. Це показало, що важливо зберігати гуманітарні цінності та надавати допомогу тим, хто найбільше потребує її, навіть у найскладніший час.

За ініціативи адміністрації Херсонського державного аграрно-економічного університету його було релоковано до Кропивницького аграрного фахового коледжу. Директором та викладачами цього навчального закладу була надана всебічна допомога в отриманні навчальних приміщень та місць для проживання в гуртожитках херсонським викладачам та студентам. Починання

Кропивницького свідчать про високий рівень громадянської відповідальності та співчуття до тих, хто стикнувся зі збитками та трагедіями внаслідок війни.

Усі українські міста показали свою спроможність та стійкість до роботи в складних умовах. Кожне з них шукало ефективні шляхи для допомоги та підтримки постраждалим українським регіонам [10].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Важливість солідарного туризму не може бути переоцінена. Ця форма подорожей відкриває можливості для активної участі у розвитку місцевих спільнот, підтримки екологічних та соціальних ініціатив, збереження культурної спадщини та сприяння міжкультурному розумінню. Солідарний туризм створює механізм, що зближує туристів із місцевими жителями, сприяючи взаємному обміну знаннями та досвідом.

Важливо розуміти, що солідарний туризм не тільки збагачує досвід подорожей туристів, але й має значний соціальний та екологічний вплив на місцеві спільноти. Забезпечення участі місцевих жителів у виготовленні рішень та розподілі користі від туризму допомагає забезпечити сталість та рівномірний розвиток. Такий підхід до подорожей підносить не лише туристичний досвід, але і якість життя та благополуччя місцевих громад.

Література

1. Чернега О. М. Трансформація туристичної галузі під час війни в Україні через цифрові технології. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог* : Вид-во НаУОА, 2022. № 26(54). С. 43-50. DOI: 10.25264/2311-5149-2022-26(54)-43-50
2. Заваріка Г., & Зеленко О. (2022). Сталий туризм як інструмент збереження культурної спадщини та відновлення постраждалих територій. *Економіка та суспільство*, (39). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-78>
3. Іванова Л., Вовчанська О., Шамов А. Маркетингова промоція солідарного туризму віртуальними турами. *Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід. Матеріали XVII Міжнародної наукової конференції*. Львів, 2023. С. 126-130.

4. Boiko V. O. Green tourism as a perspective direction for rural entrepreneurship development. Scientific approaches to modernizing the economic system: vector of development: collective monograph. LvivTorun: Liha& Pres, 2020. pp. 1-18.

5. Бойко В. О. Екологічний туризм як складова зеленої економіки. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=> (дата звернення: 08.05.2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.4.73

6. Boiko, V., & Boiko, L. (2022). Problems and Prospects for Innovation-Driven Development of the Tourism Industry in Ukraine. *Science and Innovation*, 18(5), 26-37. <https://doi.org/10.15407/scine18.05.026>

7. Колотуха О.В. Солідарний туризм. Спортивний туризм та активна рекреація: географія, систематизація, практика (словник-довідник). Електронний ресурс. Режим доступу: <https://geohub.org.ua/index.php/node/5887> (дата звернення: 05.05.2024).

8. Бойко В., Далевська Н. Розвиток туризму після збройних конфліктів у різних країнах світу. *Управління змінами та інновації*. 2022. № 3. С. 5-10. DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/2022-3-1>

9. Support for refugees fleeing Ukraine. URL: <https://news.airbnb.com/help-ukraine/>

10. Міста в тилу: як вони наближають нашу перемогу? URL: <https://transparentcities.in.ua/news/mista-v-tylu-yak-vony-nablyzhaiut-nashu-peremohu>

References

1. Cherneha, O.M. (2022), “The tourist industry transformation through digital technologies during the war in Ukraine”, *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademii»*. Seriiia «Ekonomika» : naukovyj zhurnal, vol. 26 (54), pp. 43-50. DOI: 10.25264/2311-5149-2022-26(54)-43-50

2. Zavarika, H., & Zelenko, O. (2022), “Sustainable tourism as a tool for preserving cultural heritage and restoring affected areas”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. (39). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-78>

3. Ivanova, L. Vovchans'ka, O. and Shamov, A. (2023), "Marketing promotion of solidarity tourism with virtual tours", *Heohrafiia, ekonomika i turizm: natsional'nyj ta mizhnarodnyj dosvid. Materialy XVII Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* [Geography, economy and tourism: national and international experience. Proceedings of the XVII International Scientific Conference], L'viv, pp. 126-130.
4. Boiko, V.O. (2020), "Green tourism as a perspective direction for rural entrepreneurship development", *Scientific approaches to modernizing the economic system: vector of development: collective monograph*, Liha-Pres, Lviv-Toruń, pp. 1-18.
5. Boiko, V. (2021), "Ecological tourism as a component of a green economy", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8773> (Accessed 08 May 2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.4.73
6. Boiko, V. and Boiko, L. (2022), "Problems and Prospects for Innovation-Driven Development of the Tourism Industry in Ukraine", *Science and Innovation*, vol. 18 (5), pp. 26-37. <https://doi.org/10.15407/scine18.05.026>
7. Kolotukha, O.V. (2024), "Solidarity tourism", <https://geohub.org.ua/index.php/node/5887> (Accessed 05.05.2024).
8. Boiko, V. and Dalevska, N. (2022), "Tourism development after violent conflicts in different countries of the world", *Upravlinnia zminamy ta innovatsii*, vol. 3, pp. 5-10. DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/2022-3-1>
9. Airbnb (2022), "Support for refugees fleeing Ukraine", available at: <https://news.airbnb.com/help-ukraine/> (Accessed 05.05.2024).
10. Transparent Cities (2024), "Cities in the rear: how do they bring our victory closer?", available at: <https://transparentcities.in.ua/news/mista-v-tylu-yak-vony-nablyzhaiut-nashu-peremohu> (Accessed 05.05.2024).

Стаття надійшла до редакції 13.05.2024 р.